РЕЦЕНЗІЯ
кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника Брисковської Оксани Миколаївни на дисертацію Мішури Максима Віталійовича «Кримінальна відповідальність за зловживання впливом», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність представленого дисертаційного дослідження зумовлена сучасними потребами теорії та практики кримінально-правової протидії корупції, необхідністю вдосконалення підстав і меж кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення та забезпечення належної реалізації міжнародних антикорупційних зобов'язань України. Особливого значення ця проблематика набуває в умовах воєнного стану, суспільно-політичних трансформацій та євроінтеграційного курсу держави. Зловживання впливом належить до специфічних проявів корупційної поведінки, що створюють передумови для неформального втручання у процес прийняття рішень особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, підривають авторитет публічної влади та довіру до її інституцій.

Актуальність обраної теми підтверджується також статистичними показниками. Наведені у дисертації дані Офісу Генерального прокурора засвідчують істотне збільшення кількості облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 369-2 КК України, протягом 2020–2025 років. Водночас автор слушно утримується від механічного ототожнення динаміки офіційно зареєстрованих кримінальних правопорушень із фактичною поширеністю зловживання впливом, беручи до уваги високий рівень латентності корупційних проявів. Заслуговує на увагу й виявлена диспропорція між зростанням кількості облікованих правопорушень та часткою проваджень, у яких особам повідомлено про підозру і які направлено до суду. Наведене додатково підтверджує необхідність дослідження не лише правозастосовних, а й матеріально-правових проблем застосування ст. 369-2 КК України.

Оформлення дисертації. Дисертаційна робота має логічну структуру, її зміст відповідає темі, меті та завданням дослідження. Робота складається зі

вступу, трьох розділів, що охоплюють десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (272 найменування) та чотирьох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 271 сторінку, з яких 203 сторінки основного тексту.

Дисертацію викладено державною мовою з дотриманням наукового стилю. Матеріал подано послідовно, основні положення та висновки належним чином аргументовано. Використані джерела супроводжуються відповідними посиланнями. Загалом оформлення дисертації відповідає вимогам, установленим до наукових кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено у 13 наукових публікаціях, серед яких шість статей у наукових фахових виданнях України та сім тез доповідей, оприлюднених за результатами участі в наукових заходах.

Опубліковані праці присвячені актуальним питанням кримінальної відповідальності за зловживання впливом, зокрема характеристиці ознак складу цього кримінального правопорушення, диференціації кримінальної відповідальності, призначенню покарань та вдосконаленню положень ст. 369-2 КК України.

Зміст публікацій відображає основні положення, висновки та пропозиції дисертаційного дослідження. Результати роботи пройшли належну апробацію, а їх оприлюднення свідчить про достатній рівень представлення здобувачем своїх наукових напрацювань.

Новизна представлених результатів проведеного здобувачем дослідження.

Наукова новизна дисертації полягає в поглибленні теоретичних положень щодо кримінальної відповідальності за зловживання впливом та розробленні пропозицій, спрямованих на вдосконалення кримінального законодавства України і практики його застосування.

До основних результатів, що характеризують наукову новизну дослідження, слід віднести:

1. Пропозицію щодо виокремлення активного та пасивного зловживання впливом у самостійні склади кримінальних правопорушень.

2. Обґрунтування необхідності диференціації кримінальної відповідальності залежно від розміру неправомірної вигоди.

3. Пропозиції щодо розмежування прохання (домагання) та вимагання неправомірної вигоди.

4. Уточнення змісту об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони зловживання впливом.

5. Розроблення спеціальної підстави звільнення від кримінальної відповідальності за пасивне зловживання впливом за визначених законом умов.

6. Пропозиції щодо вдосконалення санкцій за зловживання впливом та забезпечення належної диференціації кримінальної відповідальності.

7. Удосконалення підходів до застосування спеціальної конфіскації та заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.

Зазначені положення свідчать про самостійність проведеного дослідження та наявність у ньому результатів, що мають наукову новизну. Сформульовані висновки й рекомендації становлять інтерес для подальшого розвитку кримінально-правової науки та вдосконалення законодавства про відповідальність за корупційні кримінальні правопорушення.

Наукова обґрунтованість результатів проведених здобувачем досліджень та їх відповідність темі дисертації. Дисертаційна робота характеризується належним рівнем наукової обґрунтованості та відповідає обраній темі дослідження. Її структура є логічною, а зміст розділів і підрозділів узгоджується з поставленими метою та завданнями.

У процесі дослідження здобувачем опрацьовано значний обсяг нормативно-правових актів, наукових праць і матеріалів судової практики. Емпіричну основу роботи становлять, зокрема, офіційні статистичні дані Офісу Генерального прокурора та Державної судової адміністрації України за 2020–2025 роки, судові рішення у кримінальних провадженнях щодо зловживання впливом, а також правові позиції Верховного Суду.

Сформульовані в дисертації положення та висновки є загалом аргументованими, ґрунтуються на аналізі кримінального законодавства і практики його застосування. Вони охоплюють основні проблеми кримінальної відповідальності за зловживання впливом та відповідають предмету дослідження.

Загалом результати дисертації мають належне теоретичне й емпіричне підґрунтя, характеризуються внутрішньою узгодженістю та відповідають заявленій темі.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Аналіз дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що здобувач загалом досяг поставленої мети, яка полягала в комплексному дослідженні проблем кримінальної відповідальності за зловживання впливом та розробленні пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства України і практики його застосування.

Під час виконання дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів. Зокрема, формально-логічний метод застосовано для з'ясування змісту кримінально-правових понять, системно-структурний – для аналізу ознак складу зловживання впливом, порівняльно-правовий – для дослідження відповідних положень національного та міжнародного законодавства. Статистичний метод і метод аналізу документів використано для вивчення кількісних показників кримінальних правопорушень та матеріалів судової практики.

Обрані методи відповідають характеру поставлених завдань і сприяли отриманню науково обґрунтованих результатів. Здобувач продемонстрував здатність самостійно аналізувати кримінально-правові проблеми, узагальнювати наукові підходи та формулювати власні висновки й пропозиції.

Отже, рівень виконання поставленого наукового завдання та володіння здобувачем методологією юридичної науки є належним і відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дисертаційного дослідження мають практичне значення, яке полягає в тому, що викладені в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у:

– *законотворчій діяльності* – для вдосконалення положень КК України в частині конструкції складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 369-2 КК України, диференціації кримінальної відповідальності за активне та пасивне зловживання впливом, а також системи санкцій та заходів кримінально-правового характеру за вчинення цього делікту;

– *правозастосовній діяльності* – як методичні рекомендації для органів досудового розслідування, прокуратури та суду при кваліфікації зловживання впливом, відмежуванні цього кримінального правопорушення від суміжних корупційних деліктів, а також застосуванні заходів кримінально-правового характеру;

– *науково-дослідній діяльності* – як підґрунтя для подальшого розроблення теоретичних проблем кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення, зокрема пов'язані з торгівлею впливом та іншими прихованими формами корупції;

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін з кримінального права, кримінології та антикорупційної політики, а також при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій і навчально-методичних матеріалів.

Зазначене підтверджується відповідними актами впровадження.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження в цілому, вважаю за доцільне звернути увагу на окремі дискусійні та проблемні аспекти, які потребують додаткового осмислення, уточнення або аргументації.

1. Запропонована ч. 5 ст. 369-3 КК України передбачає звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка прийняла пропозицію або одержала неправомірну вигоду, за умови добровільного повідомлення, активного сприяння розкриттю кримінального правопорушення та передачі вигоди або її вартості.

Водночас запропонована підстава не охоплює всіх форм пасивного зловживання впливом, передбачених ч. 1 цієї ж статті, зокрема прохання надати неправомірну вигоду або пропозицію здійснити вплив за таку вигоду.

Тому не зрозуміло, чи таке обмеження є свідомим рішенням автора. Чому спеціальне звільнення передбачено лише для окремих форм пасивного зловживання впливом?

2. У вступі зазначено, що емпіричну базу становлять статистичні матеріали за 2020–2025 роки, обвинувальні та виправдувальні вироки, ухвали про звільнення від кримінальної відповідальності, постанови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду.

Однак у наведеному фрагменті не зазначено загальної кількості проаналізованих судових рішень, критеріїв їх відбору та способу узагальнення.

Це особливо важливо з огляду на висновок про те, що штраф призначено 97,2 % засуджених, а реальне позбавлення волі — лише 1,2 %.

3. У рубриці «вперше» двічі заявлено про розроблення спеціального механізму звільнення від кримінальної відповідальності суб'єкта пасивного зловживання впливом. Друге положення деталізує перше, але не утворює очевидно самостійного наукового результату. Це можна використати як окреме зауваження щодо структурування наукової новизни.

4. Автор пропонує перенумерувати чинну ст. 369-3 КК України на ст. 369-4. Однак таке рішення потребує аналізу всіх законодавчих відсилань до чинної ст. 369-3, щоб уникнути прогалин та неузгодженостей. Самого зазначення про перенумерацію недостатньо для комплексної законодавчої пропозиції.

5. Автор зазначає, що обов'язковою метою пасивного зловживання впливом є одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи.

Однак запропонований склад охоплює не лише одержання вигоди, а й прийняття її пропозиції, прохання надати вигоду та пропозицію здійснити вплив за відповідну винагороду.

Потребує уточнення, чи в усіх цих випадках мета одержання неправомірної вигоди має самостійне кримінально-правове значення, чи вона фактично випливає зі змісту відповідного діяння.

Висловлені міркування у переважній більшості стосуються дискусійних питань, не впливають на належний науковий рівень дисертації, не піддають сумніву основні наукові результати, отримані здобувачем, і лише підтверджують складність і злободенність досліджуваної проблематики.

Таким чином, дисертація на тему «Кримінальна відповідальність за зловживання впливом» становить завершене комплексне наукове дослідження актуальної кримінально-правової проблематики. Одержані результати поглиблюють наукові уявлення про підстави та межі кримінальної відповідальності за зловживання впливом, зміст ознак відповідного складу кримінального правопорушення, диференціацію кримінальної відповідальності та особливості застосування заходів кримінально-правового характеру. Сформульовані положення, висновки й рекомендації характеризуються належним рівнем наукової обґрунтованості, мають теоретичне і практичне значення та створюють підґрунтя для подальшого вдосконалення кримінального законодавства і практики його застосування.

Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами і доповненнями), та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, а її автор – ***Мішура Максим Віталійович*** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:
провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту
поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник **Оксана БРИСКОВСЬКА**

ВІДДІЛ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЗАВ. ВІДДІЛЕННЯ ВКЗ
КАПІТАН ПОЛІЦІЇ
В.А. ШЕЛЕСТИНСЬКИЙ